

# Международниятъ географски конгресъ въ Варшава презъ 1934 г.

Отъ **Ив. Батаклиевъ**

## I.

Това е четиринадесетиятъ, а следъ Голѣмата война — четвърти по редъ международенъ географски конгресъ. Преди тази война последниятъ конгресъ е станалъ въ Римъ въ 1913 година. Следъ войната първиятъ бѣше въ Кайро въ 1925 г., вториятъ — въ Кембриджъ — 1928 и третиятъ — въ Парижъ — 1931 г.

Варшавскиятъ конгресъ се състоя отъ 23 — 31 августъ. Но това е само времето на заседанията, а като се взематъ предъ видъ и екскурзиитѣ, които станаха преди и следъ него, той трая почти единъ месецъ — отъ 14 августъ до 10 септемврий.

Измежду конгреситѣ, станали следъ войната, Парижкиятъ и Варшавскиятъ сж най-значителни, както по броя на участващитѣ, така и по работата си. И насъ трѣбва да ни радва обстоятелството, че една млада, братска намъ страна, можа да уреди единъ такъвъ голѣмъ и дѣлови конгресъ. Докато въ Парижъ сж се записали да участвуватъ 907 члена отъ 46 страни и въ Варшава се бѣха записали 897 отъ 40 страни, въ Кембриджъ сж били записани 547 членове отъ 41 страни. Отъ записанитѣ сж присѣтствували и взели участие въ конгреситѣ: въ Парижъ 650, а и въ Варшава не бѣха помалко. Една частъ отъ участващитѣ членове на конгреситѣ сж представители на разни правителства, университети, географски дружества и други научни географски институти. Такива бѣха на Варшавския конгресъ около 250 души. Отъ записанитѣ за Парижкия конгресъ 287 съобщения-реферати сж представени 235<sup>1)</sup>, а за Варшавския конгресъ отъ записанитѣ повече отъ 300 съобщения-реферати се представиха 214. Ако следъ 1931 г. не бѣше засилена свѣтовната икономическа и финансова криза, може би на Варшавския конгресъ

<sup>1)</sup> За Парижкия конгресъ вижъ статията на L. Gallois: „Le Congrès international de Géographie de Paris“ въ сп. „Annales de Géographie“, № 228, 15 Novembre 1931.

щѣха да бждатъ представени повече страни и той щѣше да пожне още по-голѣми успѣхи.

Разнитѣ държави бѣха представени отъ различенъ брой участвуващи официални и неофициални представители. Отъ Полша участващитѣ бѣха най-много — 250 души; следъ нея въ това отношение идѣше Франция съ 101 членове, после Англия — 58, Германия — 50, Италия — 47, Североамериканскитѣ Съединени Щати — 23. Разбира се, имаше делегации отъ по единъ или двама членове. Такава бѣше и нашата, която се състоеше отъ мене, като официаленъ представителъ на нашия университетъ и нашето географско дружество, и отъ *Д. Ярановъ*, членъ на географското ни дружество. Трѣбва да се забележи фактътъ, че другитѣ балкански страни бѣха представени отъ по-многобройни делегации: Румѣния — 9, Гърция, въ която географята не е на завидна висота, отъ 5 члена, Югославия — 4—5 и Турция — 2. Съ съжаление трѣбва да се отбележи и това, че поради прѣчки отъ мѣста<sup>1)</sup>, отъ гдето най-малко трѣбваше да се очакватъ, съществуваше опасността България да не бжде официално представена на този конгресъ. А трѣбва да се има предъ видъ обстоятелството, че следъ Голѣмата война, ние сега за първи пѣтъ решихме да участвуваме на международенъ географски конгресъ, защото ползата отъ това за българската география е неизмѣримо голѣма и защото организационниятъ комитетъ на конгреса въ Варшава, по причини, за които ще стане дума по-нататѣкъ, държеше непремѣнно да участвува и България.

Необходимо е да се забележи, че и Германия, която, наистина, има толкова голѣми заслуги за развитието на географската наука, сега за първи пѣтъ следъ войната взима участие въ международнитѣ географски конгреси. Но, ако и да стана това съ една внушителна делегация отъ 50 души на чело съ проф. *Мекинъ* отъ университета въ *Мюнстеръ*, делегацията изобщо се въздържаше отъ по-активна работа въ конгреса.<sup>2)</sup>

1) Финансовото министерство не отпущаше необходимата минимална валута за целта.

2) Неучастието на Германия въ досегашнитѣ географски конгреси следъ войната има своята история. Международниятъ географски сѣюзъ (*L'Union Géographique Internationale*), който организира международнитѣ конгреси по география, е частъ отъ международния сѣюзъ, познатъ подъ името „Международенъ сѣветъ за научни изследвания“ (*Conseil international des recherches scientifiques*), чието управление, създадено въ края на войната, изключваше централнитѣ държави. Освенъ това, Германия не бѣ поканена на конгреса въ *Кайро*. Всичко това я обиди. Но следъ като Германия влѣзе въ Обществото на народитѣ, тя бѣ поканена да влѣзе както въ Международния сѣветъ за научни изследвания, така и въ Международния географски сѣюзъ. Тя обаче отказа да направи това, както и

Трѣбва да се съжالياва, че на конгреса въ Варшава отсѣтствуваха австрийскитѣ географи, между които има доста голѣми учени. Руската географска наука, която напоследъкъ прави значителни научни завоевания, бѣ представена отъ 3 делегати, на чело съ стария проф. Шокалски. Полярниятъ изследвачъ проф. Шмидтъ, който се бѣше записалъ да участвува, по причина на болестъ, не дойде.

## II.

Преди да мина къмъ сжщината на работата на конгреса, необходимо е да се спра на неговия планъ и организация, които сж важни за плодovitостъта и значението му. Въ това отношение изобщо всички географски конгреси следъ войната се отличаватъ отъ конгреситѣ преди нея<sup>1)</sup>. Преди войната за плана и организацията на международнитѣ географски конгреси сж се грижили главно странитѣ, въ които сж ставали тѣзи конгреси, разбира се, като е взиманъ предъ видъ опитътъ отъ миналитѣ конгреси; но не винаги сж се разглеждали най-важнитѣ въпроси, и то не при строго опредѣленъ и целесъобразенъ редъ, затова не сж се постигали достатъчно добре целитѣ на конгреситѣ. А какви сж били тѣхнитѣ цели: 1) да се даде възможность на ученитѣ географи отъ разнитѣ страни да се срѣщнатъ и 2) това да ги подтикне къмъ нови научни изследвания и публикуване на разнообразни работи. Първата целъ е лесно изпълнявана, а втората — занемарявана. Трѣбвало е да се даде другъ планъ и организация и другъ смисълъ на географскитѣ конгреси, за да се добие най-голѣма полза отъ тѣхъ, да се оправдаятъ жертвитѣ за тѣхъ и да се покаже, че тѣ сж по-необходими, отколкото конгреситѣ по другитѣ науки. Географскитѣ конгреси сж по-необходими, отколкото конгреситѣ по другитѣ науки, защото не е въпросъ само за опознаване колежитѣ помежду имъ, но и да се опознае земята, гдето става конгреса и гдето при екскурзии ставатъ разисквания, и по този начинъ се добре освѣтляватъ и разрешаватъ нѣкои специални въпроси. Екскурзиитѣ и нагледниятъ принципъ, толкова важни при изучаването на географията, добиватъ и при географскитѣ конгреси широко приложение и то при познанията и опита на квалифицирани учени — географи. Ето защо се е наложило

да участвува въ конгреситѣ въ Кембриджъ въ 1928 год. и въ Парижъ — 1931 година.

<sup>1)</sup> По този въпросъ вижъ статитѣ на видния французки географъ Emmanuel de Martonne въ сп. „Annales de Géographie“: 1) Le Congrès du Caire et l'avenir de congrès géographiques internationaux, № 190, 1925 г., стр. 289—300, и 2) „Le Congrès international de Géographie de Cambridge“, № 211, 1929 г., стр. 1—9.

да се измѣни планътъ и организацията на географскитѣ конгреси и на чело въ това отношение да застане едно централно тѣло съ мѣродавностъ и опитностъ за целта. Така, въ края на войната се създава Международниятъ географски съюзъ, който, наредѣ съ общата си задача да се грижи за развитието на географията, има и тази: да организира географскитѣ конгреси, които сж толкова много важни именно за развитието и напредъка на географията. Чрезъ неговитѣ комисии се изработватъ програмитѣ на конгреситѣ и разрешаватъ най-важнитѣ и специални научни географски въпроси. Въ този съюзъ могатъ да членуватъ всички държави, които желаятъ, срещу съответенъ членски вносъ. Неговитѣ общи събрания ставатъ, когато се свикватъ конгреситѣ, защото тогава най-лесно се събиратъ делегатитѣ на разнитѣ страни — членове. Тогава се избира и изпълнителниятъ комитетъ на съюза, който има седалището си въ Парижъ. Много отъ държавитѣ, които участвуватъ въ конгреситѣ, не членуватъ въ съюза и, естествено, не участвуватъ въ неговитѣ събрания. Тѣ не могатъ да участвуватъ и по-активно въ конгреситѣ, като членове на комисии и пр. Такъвъ е случаятъ и съ България, но сега се проучватъ условията да може и тя да членува въ този съюзъ.

Поради ненормалнитѣ години веднага следъ Голѣмата война, организацията на Географския съюзъ се е затруднила и едва въ 1923 г. на събрание на съюза въ Брюкселъ се изработватъ правилата за конгреситѣ: 1) заседания за общи въпроси; 2) заседания за мѣстни въпроси, които сж интересни специално за страната на организаторитѣ; и 3) географски екскурзии. Чрезъ приложение на тѣзи правила се смѣта, че, противно на положението преди войната, се постигатъ всички цели на географскитѣ конгреси: 1) опознаване и сприятеляване между географитѣ; 2) разглеждане актуелнитѣ специални въпроси и 3) чрезъ екскурзии изучаване страната, гдето е конгресътъ. А Етм. де Мартоппе, главенъ секретаръ на Географския съюзъ, ето какъ резюмира идеала на конгреситѣ: „периодична срѣща на квалифицирани географи, които да дойдатъ и да се изкажатъ върху изучаванията на мѣстнитѣ учени, като обсъждатъ резултатитѣ и ги съпоставятъ съ тѣзи на своитѣ собствени изучавания върху аналогични предмети; — изучаване на голѣмитѣ въпроси отъ общъ интересъ, докладвани отъ квалифицирани докладчици; — разнообразни и многобройни екскурзии, съ които при добри водачи да се изучатъ всички мѣстни проблеми въ страната, въ която става конгресътъ<sup>1)</sup>. Той обръща особено голѣмо вни-

<sup>1)</sup> Le Congrès du Caire et l'avenir de congrès internationaux, въ сп. „Annales de Géographie“, № 190, 1925 г. стр. 300.

мание на екскурзиитѣ и дори казва, че тѣ трѣбва да бждатъ на първо мѣсто, като при тѣхъ се разискватъ и освѣтляватъ географскитѣ въпроси. Есенцията на работата на конгреситѣ трѣбва да се състои въ екскурзиитѣ. Това разбира се, не трѣбва да прѣчи за разглеждането на въпроси отъ общъ интересъ и на общитѣ разговори и срещи.

Отъ изложеното е ясно, че задачитѣ на международнитѣ географски конгреси се отчасти разшириха и конкретизираха и по-важното — срѣдствата, пжтищата за тѣхното разрешаване се основно промѣниха. Съ уредбата на конгреситѣ се зае Международниятъ географски съюзъ, подъ чието ржководство работятъ националнитѣ организационни комитети въ странитѣ, въ които ще ставатъ конгреситѣ. А преди войната, както се спомена вече, конгреситѣ сж се уреждали само отъ националнитѣ организационни комитети.

Поради закѣснение на уредбата на самия Географски съюзъ, то неговиятъ планъ и ржководство не можа да се приложи при устройството на първия следвоененъ конгресъ, въ Кайро презъ 1925 г., ако и този конгресъ отъ своя страна сжщо да закѣснѣ, поради късното основаване на Географския съюзъ. Ето защо този конгресъ е станалъ съ нѣкои недостатѣци, присжщи на предвоеннитѣ конгреси. Такива не сж избѣгнати дори и на Кембриджкия конгресъ — 1928 г., гдето екскурзиитѣ сж били слабата страна. А Парижкиятъ конгресъ — 1931 г. и Варшавскиятъ — 1934 г. се извършиха напълно споредъ реформиранитѣ задачи, планъ и организация на конгреситѣ, поради което резултатитѣ отъ тѣхъ се считатъ за най-голѣми.

\* \* \*

Уреждането на конгреса въ Варшава се извърши при ржководството на Геогрфаския съюзъ начело съ председателъ — ню-йоркскиятъ професоръ г. *Боуманъ* (Bowman) и главенъ секретаръ — парижкиятъ проф. г. *Ем. де Мартонъ* (Emm. de Martonne). А уреждането отъ полска страна се извърши: 1) подъ високия патронажъ на председателя на републиката г. *Мошчицки* и първия маршалъ на Полша г. *Пилсудски*; 2) подъ покровителството на министра на външнитѣ работи г. *Бекъ* и министра на народното просвѣщение г. *Йенджейевичъ*; 3) при Почетенъ комитетъ, съставенъ отъ високопоставени лица, като секретари въ министерствата, председатели на научни дружества и академията на наукитѣ, ректоритѣ на университетитѣ; и 4) главно отъ Организационенъ комитетъ начело съ председателъ, въодушевителъ на полскитѣ географи, професорътъ по география въ Лвовския университетъ г. *Ромеръ*, който е единъ отъ подпредседателитѣ на географския съюзъ, и главенъ секретаръ, професорътъ по география въ Познанския университетъ г. *Павловски*. Проф. Ро-

меръ като председателъ на организационния комитетъ бѣше по право председателъ на конгреса. Той и проф. Павловски бѣха душата на конгреса.

### III.

Въ надвечерието на откриването на конгреса, Националниятъ организационенъ комитетъ устрои въ салонитѣ на голѣмия хотелъ „Европейски“ приемъ на всички членове на конгреса за взаимно опознаване.

На 23 августъ преди обѣдъ въ разкошно украсения покритъ дворъ на Политехниката стана тържествено откриване на конгреса. За украса служеха и знамената на всички страни, отъ които имаше конгресисти. Присѣдствуваха освенъ по-голѣмата частъ конгресисти, председателтъ на Полската република, г. Мошчицки, министрътъ на народното просвещение г. Йенджейевичъ, дипломатическото тѣло и други високопоставени гости. Откриването се извърши отъ председателя на Географския съюзъ проф. Боуманъ съ подходна за случая речъ. Най-напредъ, той благодари на полскитѣ географи, които на чело съ професоритѣ Ромеръ и Павловски сж поискали по-напредъ въ Кембриджъ и после въ Парижъ да се състои този конгресъ въ Варшава и които сж дали такава добра организация на конгреса. Той благодари и на полското правителство за интереса, който то е проявило къмъ конгреса и за благоприятнитѣ условия, които то е създадо за него.

Следъ това, проф. Боуманъ събщи, че въ продължение на тритѣ години отъ Парижкия до Варшавския конгресъ сж влѣзли въ Международния географски съюзъ: Германия, Канада и свободния градъ Данцигъ.

По-нататкъ, като се спре на значението на картата за географията и я нарече „символъ на географската професия“, той събщи за устроената за първи пѣтъ *Картографска изложба* по случай конгреса, гдето е казана последната дума на картографията. Въ тази изложба взеха участие 40 института на 25 страни. За успѣха на тази изложба имаше особени заслуги проф. Ромеръ, който е известенъ като голѣмъ картографъ.

Сжщината на речта на проф. Боуманъ, разбира се, бѣше върху смисъла и напредъка на географията и задачитѣ на конгреса. И цитирайки голѣмитѣ географи, като професоръ Девисъ отъ Америка и проф. Пенкъ отъ Берлинъ, изтъкна усилията на географията да проникне въ сложния животъ върху земята и да разшири нашитѣ познания. Благата на природата не сж равномѣрно разпредѣлени по земята и не сж безгранични. Географията може да ни научи какъ разумно да ги използваме и справедливо да ги разпредѣлимъ

за задоволяване на материалнитѣ и духовни нужди на човѣчеството. Въ създадената днесъ аваркия (самозодоволяване) въ икономическия животъ на държавитѣ, географията играе твърде голѣма роля. Тя спомага за показване пжтищата на самозадоволяването. Проф. Ромеръ още на конгреса въ Парижъ въ 1931 г. е казалъ, че географията се издигна на такава височина, че нациитѣ и държавитѣ сж задължени да я признаятъ като единъ необходимъ факторъ въ обществения животъ. Най-после, проф. Боуманъ изказа надеждата, че на толкова многолюдния конгресъ, което е свидетелство за общността на интереситѣ, при личния контактъ между географитѣ на цѣлото земно кълбо, ще могатъ да се размѣнятъ опититѣ и познанията имъ относно отношенията между земя и човѣкъ за общо използване.

Следъ проф. Боуманъ, взе думата полскиятъ министъръ на просвѣтата г. Йенджейевичъ, за да поздрави конгреса и му пожелае ползотворна работа. По-нататкъ говориха и председателитѣ на делегациитѣ на Белгия, Германия (проф. Мекингъ), Франция (проф. де Мартонъ), Италия и Холандия. Проф. Мекингъ засегна и болката на германцитѣ за неучастието имъ въ другитѣ следвоенни конгреси. Това сж представители повече на тѣзи страни, които взиматъ по-активно участие въ управлението на Международния географски съюзъ. Най-после говори проф. Ромеръ, като председателъ на Организационния комитетъ на конгреса изобщо въ Полша.

Специалнитѣ заседания на конгреса, които съставятъ сжщината му, започнаха отъ 24 августъ и траяха до 31, като ставаха и преди обѣдъ и следъ обѣдъ. Работата бѣше разпредѣлена, съгласно наредбитѣ на Географския съюзъ и опититѣ отъ миналитѣ конгреси, на 6 секции: 1) *картографска* съ председатели американскиятъ професоръ *Стийзъ* (Steeze) и английскиятъ професоръ *Уинтерботамъ* (Winterbotham); 2) *физикогеографска* съ председатели францускиятъ проф. отъ Страсбургъ *Болигъ* (Baulig) и рускиятъ проф. *Шокалски*; 3) *антропогеографска* съ председателъ английскиятъ професоръ *Фосетъ* (Fawcett); 4) *секция по предисторическа и историческа география* съ председателъ италианския професоръ *Алмагия* (Almagia); 5) *секция по географския пейзажъ (ландшафтъ)* съ председателъ германскиятъ професоръ *Мекингъ* (Mecking); и 6) *секция по дидактика и методика на географското обучение* съ председателъ белгийскиятъ професоръ *Мишотъ* (Michotte). Всѣка секция имаше своитѣ подпредседатели, организатори и секретари. Организаторитѣ и секретаритѣ, споредъ установения редъ, бѣха изключително полски географи, които се грижеха за техническото уреждане на заседанията на секциитѣ, писане протоколитѣ и приемане и подреждане прочетенитѣ съобщения-реферати за публикуване въ изданията на конгреса. При всѣка секция съответна комисия

избрана отъ Географския съюзъ, която е подготвила програмата на секцията, изработваше докладъ върху прочетенитъ реферати по специалнитъ въпроси, гдето се констатирава доколко тѣзи въпроси сж правилно и задоволително разрешени.

Официалнитъ езици на конгреса бѣха: френски, нѣмски, английски, италиянски, испански и полски. Но най-добре бѣше застѣпенъ френскиятъ езикъ. Поради неучастието на германцитъ въ по-раншнитъ следвоенни конгреси, нѣмскиятъ езикъ бѣше по-малко застѣпенъ, отколкото на конгреситъ преди войната. На италиянски езикъ говориха само нѣкои отъ членоветъ на италиянската делегация. Необходимо е единъ отъ езицитъ на най-голѣмата народностна група въ Европа — славянската — да бжде постоянно застѣпенъ, като официаленъ, въ географскитъ конгреси; тукъ за най-голѣмо право претендира руския езикъ, което се оспорва отъ полския, понеже Русия следъ войната се сама изолира отъ културния животъ на останалия свѣтъ и понеже полскиятъ езикъ е вече такъвъ на единъ голѣмъ народъ, който показва голѣмъ напредъкъ въ областта на науката.

За всѣки рефератъ се даваха 15 минути за четене и 5 минути за разискване; разбира се, по по-важни въпроси това време се продѣлжаваше.

Въ духа на новия планъ и организация на международнитъ географски конгреси, полскитъ географи, чиято група на конгреса, както казахме, бѣше най-многобройна, за да възбудятъ по-голѣмо оживление и интересъ въ работата на конгреса, представиха най-много и твърде разнообразни реферати. За това спомага и обстоятелството, че Полша има твърде разнообразно географско устройство.

Въпроситъ, които се разглеждаха въ рефератитъ на конгреса, бѣха два вида: първо, така да кажемъ, обикновени, и второ, специални, които се разглеждаха и отъ споменатитъ по-горе комисии опредѣлени отъ Международния географски съюзъ. Изобщо всички реферати, както се каза, 214 на брой, които се четеха въ всички секции, бѣха върху най-разнообразни и най-интересни въпроси. Поради простата причина, че най-малко 4 секции заседаваха едновременно, бѣше абсолютно невъзможно да се чуе и една малка частъ отъ тѣзи реферати, които споредъ личното разбиране на всѣки единъ отъ конгресиститъ сж по-важни и по-интересни. Ето защо любопитството по много въпроси се задоволяваше, като се прочетатъ краткитъ резюмета на повечето реферати събрани и издадени отъ Географския съюзъ, а пълно запознаване съ всички реферати ще стане следъ време, когато тѣ ще бждатъ издадени отъ сжщия съюзъ. Понеже нѣмамъ мѣсто да се спра дори и на тѣзи реферати, които можахъ да посетя, ще дамъ кратки сведения за обща ориентировка

върху работата на разнитѣ секции, като повече се спра на моя рефератъ и този на г. Д. Ярановъ.

Въ *картографската* секция се реферира върху следнитѣ въпроси: 1. Картографскитѣ проекции и тѣхното приложение въ географскитѣ карти; тукъ напр. *Путнисъ* (Putnis), географъ отъ Рига, реферира „Върху нѣколко нови проекции на елиптичнитѣ меридиани“ (Sur quelques nouvelles projections à méridiens elliptiques). 2. Изобразяване на терена върху картитѣ. 3. Резюмета на топографскитѣ работи, извършени отъ военнитѣ картографски институти на странитѣ, които сж членове на Международния географски съюзъ, и отъ частнитѣ картографски институти; тукъ се съобща напр., че францускиятъ воененъ картографски институтъ е изработилъ нова карта на Африка съ м. 1:5,000,000, вмѣсто старата съ м. 1:8,000,000. 4. Различни картографски работи и публикации. Югославиянскиятъ делегатъ генералъ Бошковичъ, директоръ на Военния картографски институтъ въ Бѣлградъ, реферира на тема „Свързаностъ въ свѣтовната картография“ (La continuité de la cartographie du monde), гдето изтъкна, че разнитѣ държави, съседни и по-далечни, при изработването на своитѣ карти не излизатъ отъ едни и сжщи астрономични и тригонометрични пунктове, затова не може да стане съединяване на картитѣ въ граничнитѣ области и се прѣчи на използването имъ, ето защо иска намѣсата по този въпросъ на Международния географски съюзъ. Ем. де Мартонъ съобща за голѣмия атласъ на Франция, който се приготвява и постепенно ще се издаде. Специалнитѣ въпроси на тази секция, които се разгледаха и отъ комисията за целта бѣха: 1. Въздушна фототопография, гдето се констатира, че този начинъ на картиране още не дава напълно задоволителни резултати, и 2. Публикуване на фотографски репродукции на стари карти. Трѣбва да се забележи, че полскитѣ географи бѣха приготвили много и разни карти на Полша, особено антропогеографски, които изложиха на конгреса, напр. карта за гжстотата на населението, карта за гжстотата на селищата (отъ проф. Павловски), карта за обработваемата площъ въ сравнение съ останалата площъ и пр.

Най-важнитѣ секции, естѣствено, бѣха *физикогеографската* и *антропогеографската*. Въ тѣхъ, както въпроситѣ, които се разгледаха, така и рефератитѣ по тѣхъ бѣха най-много. Въ физикогеографската секция се разгледаха следнитѣ въпроси: 1. Резултатитѣ отъ географскитѣ изследвания върху кватернера. Тукъ реферира Берлинскиятъ проф. Хербертъ Луи на тема: „Нови изследвания върху първоначалнитѣ долини (Urstromtäler), особено въ срѣдна Северна Германия“ (Neuere Forschungen über die Urstromtäler, besonders im mittleren Norddeutschland), гдето изтъкна, че тѣзи долини не

сж образувани отъ водитѣ на отдръпващитѣ се топеши ледове на последното заледяване, а че тѣ, като долиноподобни части съ включени помежду имъ дълбоки котловини, се дължатъ на тектонично предопредѣление. Варшавскиятъ проф. Ленцевичъ реферира на тема: „Резултати отъ изследванията върху кватернера между Бугъ и горното течение на Припетъ“ (Résultats des recherches sur le quaternaire entre le Bug et la haute Prusse). Въ тази бластиста равна земя рѣчноледниковитѣ остатъци заематъ голѣмо пространство. На мѣста върхове отъ кредни височини сж покрити съ остатъци отъ основни морени. Не липсватъ дюни, които показватъ, че следъ ледниковата епоха е имало сухъ периодъ; следъ това идва периодъ на силна ерозия и най-после — периодъ на акумулация, та се създава днешното заравняване и монотонностъ на повърхнината на тази областъ. Станиславъ Павловски, професоръ въ Познань, имаше по въпроса за кватернера рефератъ на тема: „Карпатитѣ презъ ледниковата епоха“ (Les Carpates à l'Époque Glaciaire). Въ Северозападнитѣ Карпати следитѣ отъ заледяванетоъ сж отъ 1300—1500 м. в., когато въ Трансилванскитѣ Алпи тѣ сж на 1700—1800 м. И въ Карпатитѣ сж станали 4 заледявания, отъ които първото и второто сж най-важни.

2. Втори въпросъ въ физикогеографската секция бѣше: морфология на арктичнитѣ области; 3. Изучаване морфологията на земната повърхнина. 4. Морфометрични методи и тѣхното приложение въ морфологията. 5. Класификация на климатитѣ. 6. Класификация на рѣкитѣ споредъ тѣхния коефициентъ на оттичането. 7. Ерозионнитѣ повърхнини. Тукъ бѣха разгледани терциернитѣ заравнени повърхнини въ централнитѣ Пиренеи отъ L. Garcia-Sainz, географъ отъ гр. Палма на островъ Мальорка; после, заравненитѣ повърхнини въ Лиса-Гора въ Полша отъ проф. Ленцевичъ и др. А проф. Е. м. де Мартонъ, като председател на комисията за ерозионнитѣ повърхнини докладва „Върху картографията на ерозионнитѣ повърхнини“ (Sur la cartographie des surfaces d'érosion), гдето изтъкна, че относно препоръчанитѣ отъ комисията начини за картиране на ерозионнитѣ повърхнини сж направени сполучливи опити най-вече въ Франция, работейки съ м. 1:200,000. При по-малки мѣрки, напр. 1:300,000, 1:400,000 и пр. повърхнинитѣ отъ разни възрасти биватъ слѣти тѣсно една до друга, затова такива мѣрки сж неудобни. Последниятъ, 8-и въпросъ въ физикогеографската секция бѣше за плиоценскитѣ и плеистоценскитѣ тераси.

Въ антропогеографската секция се разгледаха следнитѣ въпроси: 1. Човѣкътъ въ географския ландшафтъ. 2. Типове географски колонии; тукъ напр. Кубийовичъ, доцентъ по география въ Краковския университетъ, изтъкна, че украинцитѣ, както заематъ въ Европа южнитѣ

руски мѣста, заематъ такива и като се преселятъ въ Сибирь. 3. Влиянието на географската срѣда върху въздушнитѣ и автомобилни съобщения. 4. Географскитѣ закони за разпространението на индустрията. Италианскиятъ географъ отъ Бари, Фердинандо Милоне реферира на тема: „Разпространението на индустрията въ Италия“ (*La Localisation des industries en Italie*). Изтъкна, че причинитѣ, които преобладаватъ въ развитието на италианската индустрия сж физически и икономически; съ напредъка на техниката, индустрията се освобождава доста отъ зависимостта на физическитѣ условия.

Тукъ бѣше и моятъ рефератъ върху „Географскитѣ основи на индустрията въ България“ (*Die geographischen Grundlagen der Industrie Bulgariens*). Целта ми бѣше да изтъкна: 1) че индустрията въ България се бързо развива, особено следъ войнитѣ, и 2) че България има специфични индустрии, съ които се отличава отъ другитѣ страни. България, ако и да е предимно земеделска страна, именно 74.61% отъ населението ѝ се занимава съ земедѣлие, тя има и своя традиционна индустрия — 10.80% отъ населението се занимава съ индустрия, защото България не е лишена отъ условия за развитие на индустрия; освенъ това, общиятъ стопански напредъкъ на страната е свързанъ съ развитието на индустрията. Въ турско време нашата индустрия е била дребна домашна и занаятчийска, която следъ Освобождението на България запада, защото обширниятъ турски пазаръ за нейнитѣ произведения е премахнатъ. Започва да се развива едра индустрия, за защита на която противъ външната конкуренция и изобщо за нейната закрила, се създаватъ специални закони (закони за защита на мѣстната индустрия). И днесъ имаме: 7 милиарда лева вложенъ капиталъ въ индустрията и 8 милиарда лева индустриално производство; въ 1904 г. индустриалнитѣ заведения сж били 166, а въ 1931 г. — 1932.

Географскитѣ условия за развитието на нашата индустрия сж физикогеографски и антропогеографски; първитѣ се състоятъ въ суровитѣ материали и двигателнитѣ сили, а вторитѣ — въ гъстотата на населението, пазаритѣ и съобщенията. Въ турско време българинътъ, който не е ималъ право на собственостъ върху земята, не е могълъ да се занимава съ друго, освенъ индустрия и търговия. При това, нашата индустрия се е развила повече въ планинскитѣ мѣста, гдето българското население е било въ по-гъста маса и гдето суровитѣ материали и двигателнитѣ сили сж по на лице. Следъ Освобождението нашата индустрия продължава своето развитие въ планинскитѣ мѣста, но се разлива и въ равнинитѣ, гдето сж пазаритѣ, удобнитѣ съобщения, пкъ и работнитѣ рѣце. Днесъ каточели нашата индустрия зависи повече отъ антропогеографскитѣ условия, а именно отъ вътрешния па-

заръ, което се вижда отъ следнитѣ данни. Въ 1931 г. нашата индустрия е употребила 56·8% мѣстни материали и 43·2% чуждестранни и сж продадени въ сжщата година на вътрешния пазаръ 89·3% индустриални стоки и 10·7% въ чужбина.

Първо мѣсто отъ нашитѣ индустрии държи тази за храни и питиета, чиито заведения съставятъ 50% отъ заведенията на цѣлата индустрия. Тя е най-вече свързана съ нашитѣ географски условия. Най-специфичнитѣ български индустрии сж тютюневата и особено тази за розово масло.

Доста важно е да се отбележи, че следъ Голѣмата война нашата индустрия улеснява трансформацията на земедѣлието ни, именно: отъ обработване повече на зърнени храни се минава къмъ обрботване повече на индустриални култури. Тази трансформация се налага и поради увеличението на населението.

Твърде голѣмъ тласкъ за развитие на нашата индустрия следъ Голѣмата война даде и създалата се и у насъ подобно на другитѣ държави, автаркия (система за икономическо самозадоволяване).

Изобщо, много благоприятнитѣ условия за развитието на нашата индустрия напоследкъ станаха причина, щото въ нѣкои нейни клонове да се създаде вече свѣрхпроизводство.

Андре Либолъ отъ Парижъ реферира върху „Центроветѣ на производството и срѣдствата за разпредѣлението на електрическата енергия въ Европа“ (Les centres de production et les moyens de répartition de l'énergie électrique en Europe), гдето изтъкна, че  $\frac{1}{2}$  отъ тази енергия се произвежда въ долината на р. По.

Други въпроси, които се разглеждаха въ антропогеографската секция сж: география на градоветѣ, разграничение областитѣ въ икономическата география, география на селата. Въ връзка съ втория въпросъ бѣше интересниятъ рефератъ на проф. Боуманъ на тема: „Изучавания върху използването на земята въ Съединенитѣ Щати (Land-Use Studies in the United States). Той изтъкна, че колонизацията въ Съединенитѣ Щати се е прострѣла и въ крайния Западъ, но поради разочарование относно богатствата му, сега има оттегляне. Навсѣкжде заселването трѣбва да е предшествувано отъ изучаване. Въ Съединенитѣ Щати „възможноститѣ“ не сж безгранични. Поради лоша икономика много отъ богатствата на Съединенитѣ Щати сж разрушени и сега трѣбва да се възстановятъ.

Въ връзка съ третия въпросъ бѣше реферата на Д. Ярановъ — „Еволюция на селищата въ Южна Европа“ (Le mode d'évolution de l'habitat rural en Europe Méridionale). Той изтъкна, че когато идатъ преселенци разкъсано, на малки групи, образуватъ разпрѣснатъ типъ селища; а когато идатъ на голѣма маса — образуватъ събранъ типъ селища. Отдѣлнитѣ дворове после се превръщатъ въ махали и най-после

въ голѣми натрупани селища. Така било въ тритѣ полуострови на Южна Европа. Но натрупанитѣ селища, следъ време поради липса на достатъчно мѣсто за увеличение, се прѣскаатъ на колиби (махали), безъ обаче следъ това отново да се събиратъ въ едно селище. Еволюцията не се повтаря. Изтъкна се още, че човѣкътъ, гжстотата на населението е отъ голѣмо значение за типа на селището.

Най-после, въ антропогеографската секция се разгледа въпроса за свѣрхнаселението въ връзка съ географскитѣ и областни условия. Тукъ изнесе интересенъ рефератъ белгийскитъ проф. Мишотъ на тема: „Свѣрхнаселена ли е Белгия?“ (*La Belgique est-elle surpeuplée?*), гдето изтъкна, че сегашно състояние на Белгия въ това отношение е относително, временно, поради стопанската криза. Белгия въ действителностъ не е още свѣрхнаселена.

Заслужава да се забележи, че никакъ не се засегнаха политикогеографски въпроси, като деликатни, ако и толкозь злободневни. Преди всичко, тѣ не бѣха предвидени въ програмата на конгреса. Тѣ се старателно избѣгватъ отъ Международния географски съюзъ.

Въ IV-та секция — за *предисторическа и историческа география и история на географията* — се разгледаха следнитѣ въпроси: 1. Възстановяване географскитѣ условия на предисторическитѣ селища; 2. Промѣни въ пейзажа отъ историческо време насамъ; и 3. Рѣдки и неиздадени картографски документи.

Въ V-та секция за *географския пейзажъ* (ландшафтъ) се разгледаха следнитѣ въпроси: 1. Преобразуване на географския пейзажъ и 2. Понятие за географска областъ; основи за разграничаване на областитѣ.

Най-после въ VI-та секция — за *дидактиката и методиката на обучението по география* — се разгледаха следнитѣ въпроси: 1. Методи за преподаване областната география; 2. Лабораторни упражнения и географски екскурзии при преподаването и 3. Приложение на сравнителния методъ въ обучението по география.

Освенъ заседанията въ секциитѣ имаше специални заседания, гдето се реферира по особено важни въпроси, напр., за рускитѣ полярни експедиции отъ 1928 год. насамъ отъ проф. Шокалски. На тази тема трѣбваше да реферира отсъстващиятъ голѣмъ руски полярень изследвачъ проф. Шмидтъ. На подобно специално заседание, на 25 августъ, бѣ разгледана географията на Полша отъ полскитѣ професори-географи.

Не трѣбва да остане неотбелязанъ и фактътъ, че по време на конгреса, въ специално заседание, се чествува 40-годишната научна дейностъ на проф. Ромеръ, като за целта му се

поднесе и сборникъ отъ научни статии, приготвенъ отъ негови почитатели вътре и вънъ отъ Полша.

На 31 августъ заседанията се завършиха съ общо събрание, гдето се подчерта успѣха на конгреса, избраха се комисии, които да подготвятъ работата (програмата) на следния конгресъ, който по покана на холандското правителство се прие да стане следъ 4 години, въ 1938 год., въ Амстердамъ. Предвиди се за следния конгресъ да има и биогеографска секция. При комисията за плиоценскитѣ и плеистоценскитѣ тераси се реши да има подкомисия специално за тѣзи тераси по брѣговетѣ и крайбрѣжието на Сръдиземно море. Предвиди се по-нататкъ комисия по земеделска география, а за предисторията се реши да нѣма специална комисия, но само подкомисия при комисията за историческа география.

#### IV.

Но фактически конгресътъ още не бѣше закритъ, защото не бѣха завършени екскурзиитѣ. Видѣхме колко голѣмо значение се отдава на екскурзиитѣ при международнитѣ конгреси и тѣ бѣха много добре застъпени при този конгресъ. Нѣкои отъ тѣхъ траяха до 9 дена. Пъкъ и разнообразното географско устройство на Полша спомага за устройването на различни и интересни екскурзии. На северъ преобладаватъ равнини и низки земи, изпълнени съ следи отъ дилувиялно залежаване; на югъ Карпатитѣ представятъ младонагъната висока планинска земя, а северно отъ тѣхъ е стариятъ масивъ Лиса-гора, който е изигралъ известна роля за тѣхното нагъване. Като преходна страна между Сръдна и Източна Европа, Полша се различава съ доста разнообразно население и култури.

Екскурзиитѣ бѣха седемъ: три преди и четири следъ конгреса. Преди конгреса бѣха екскурзиитѣ: 1) въ Полесието и Биаловѣжа (Източна Полша), 2) въ Подолието и Източнитѣ Карпати и 3) въ Краковъ, долината на р. Дунаецъ и Високитѣ Татри; а следъ конгреса —: 1) въ Североизточна Полша, порѣчията на на р. р. Нѣманъ и Двина, 2) въ Померания и крайбрѣжието на Балтийско море — Гдиня, 3) въ масива Лиса-гора и Полска Силезия и 4) въ долината на Висла и нѣколко индустриални градове.

Освенъ тѣзи екскурзии, по време на заседанията на конгреса, особено въ празничния день, бѣха устроени малки излети и екскурзии изъ градъ Варшава и изъ по-близката му и по-далечна околностъ.

Като участникъ въ екскурзията въ Североизточна Полша, ще дамъ накратко впечатленията си отъ нея. Тази частъ отъ Полша се вдава като полуостровъ на северъ между Бѣлорусия на изтокъ и Източна Прусия, Литва и Латвия на за-

падъ. Тя се състои главно отъ областта на горното течение на р. Нѣманъ. Това е една преходна географска област, и то, както въ физикогеографско, така и въ антропогеографско отношение. Тукъ е вододѣлтътъ между Нѣманъ и Днѣпъръ, значи между Балтійско и Черно море. Цѣлата област е изпълнена отъ ледникови и рѣчноледникови наслаги отъ по-младитѣ дилувиални залежвания. Точно въ тази област е спирало второто, по-малкото, така нареченото Балтійско залежване, затова тукъ изобилствуватъ челнитѣ морени. Подъ неговитѣ наслаги се намиратъ тѣзи отъ първото залежване, което се е простирало до Сръдна Русия. Североизточна Полша е изпълнена отъ множество моренни височини и височини образувани отъ врѣзването на рѣкитѣ следъ оттеглянето на ледницитѣ, затове не е съвсемъ равна. При това, не рѣдко се срѣщатъ кредни ератични височини, откъртени и довлѣчени отъ ледницитѣ чакъ отъ Скандинавскитѣ планини. Въ тѣхъ се откриватъ кариери за добиване на материалъ за правене варъ; кристалиннитѣ пѣкъ моренни материали (едри и дребни камъни) се употрѣбятъ за строежъ на жилища и настилка на улици и пѣтища. Така щото, тамъ ако и да нѣма скалисти височини и планини като у насъ, отъ пѣсѣчния теренъ се изравятъ достатъчно строежни материали. Низкитѣ мѣста на този ледниковъ теренъ е заетъ отъ по-малки и по-големъ езера.

Рѣка Нѣманъ е сръдна по голѣмина, прилича на Марица подъ Пловдивъ, само, че е по-пълноводна; по нея свободно плаватъ, освенъ салове, малки параходи. Двина е малко по-големъ. Изобщо, плаването и по дветѣ рѣки днесъ е по-слабо развито, отколкото по-преди, когато тѣ сж били въ територията на една държава — Русия.

Въ климатично отношение Североизточна Полша е на границата между балтійското климатично влияние и континенталното. Тукъ климатътъ, разбира се, е много по-хладенъ, отколкото нацията климатъ, и не могатъ да зрѣятъ всички наши земеделски зърнени храни; все пакъ обаче тукъ вирѣе орѣхътъ, ябълката, крушата дори може да се срещне черницата. Обширни пространства отъ тази частъ на Полша сж заети отъ иглолистни, главно борови гори. Тукашниятъ боръ е прочутъ, като такъвъ, отъ който се вади доброкачественъ материалъ за строежъ и мебели, затова се високо ценя.

Населението на тази частъ отъ Полша е твърде разнообразно. Наредъ съ полското население, което е мнозинство, има много евреи, руси и литовци. Евреитѣ намѣста сж въ гжста компактна маса, дори има цѣли села чисто еврейски; въ гр. Вилно при 42 християнски черкви има 106 синагоги. Тукъ, като въ изолирано състояние, евреитѣ сж запазили своитѣ стари битови черти. И въ селата, гдето тѣ притежаватъ земи, не се занимаватъ съ земедѣлие, а даватъ земята

подъ наемъ. Руското население е бълоруско и въ селата живѣе въ голѣма культурна нищета. На западъ отъ гр. Вилно, близо до литовската граница, въ едно градче Троки живѣять остатъци отъ хазарско население, преселено тукъ на сила отъ северното крайбрежие на Черно море отъ литовския кралъ Витолдъ въ 1398 г. Тѣ се занимаватъ съ зеленчуко-производство, главно производство на краставици. Тукъ изобщо производството на зеленчуци е развито и въ миналото, при царска Русия, много зеленчукъ е изпращанъ за Петроградъ и Москва.

Главниятъ поминъкъ на населението въ тази часть на Полша е земедѣлие и горско стопанство. Въ връзка съ сравнително хладния климатъ и навсѣкжде пѣсчливитѣ почви, земедѣлското производство е доста еднообразно: малко пшеница и отъ тамъ нататкъ ръжъ, ечемикъ, овесъ и главно картофи. Въ по-беднитѣ мѣста се сѣе много елда, която отъ руситѣ е била пренесена у насъ и се е сѣяла въ най-беднитѣ ни планински краища, като Краище. Разпространени сж доста и изкуственитѣ ливади отъ люцерна и разни детелини за нуждитѣ на скотовѣдството. Много се сѣе и фуражното растение „лупина“, което сжщевременно тори почвата. Изобщо, культурниятъ ландшафтъ е по-еднообразенъ отъ нашия. Тази область на Полша, ако не е отъ най-беднитѣ, каквато е източна Полша — Полесието, не е и отъ богатитѣ, каквато е Югоизточна Полша — областята на Львовъ.

Като преходна область, презъ тази часть на Полша сж минавали голѣми пѣтища; така, още презъ сръднитѣ вѣкове презъ нея сж минавали важни пѣтища отъ Черно до Балтийско море, по които се е извършвала търговията съ кехлибаръ. Въ гр. Гродно на р. Нѣманъ има стара черква, строена по византийско влияние. Презъ тази область минава важниятъ желѣзенъ пѣтъ Варшава — Петроградъ, но днесъ при новитѣ политически граници наоколо, както той, така изобщо голѣмото кръстопѣтно значеніе на тази область е чувствително отслабнало.

Преобладаватъ селата, много отъ които сж прѣснатъ типъ. Кѣшитѣ имъ сж построени изключително отъ дървенъ материалъ, като покривитѣ сж твърде на често отъ слама. Много отъ улицитѣ имъ сж постлани отъ моренни камъни. Въ това отношение тѣзи селища не се различаватъ отъ селищата въ Северна Германия. Главни градове въ тази область сж Гродно и Вилно, които се намиратъ на желѣзниятъ пѣтъ Варшава — Петроградъ. Първиятъ е на р. Нѣманъ, а вториятъ на р. Виля, притокъ на Нѣманъ. Вториятъ е по-голѣмъ, той има близо 207,000 жители. Той има много красиво разположение, добре е благоустроенъ има университетъ и представя най-важното культурно сръдище на Североизточна Полша. Той

е единъ отъ 6-тъ най-голѣми и най-важни полски града: Варшава, Луджъ, Познанъ, Львовъ, Краковъ и Вилно.

Наистина, Североизточна Полша е съ преходно географско устройство, но въ културно отношение преобладава вече навсѣкжде полскиятъ елементъ. Полската държава и нация, които сж още въ своята пролѣтъ на развитие, правятъ, бихъ казалъ, гигантски крачки въ своето културно преуспѣване.

За съжаление, поради липса на мѣсто не мога да се спра и на *Варшава*, въ който зарадъ конгреса престояхъ около 10 дни. Само ще забележа, че той е единъ модеренъ европейски градъ съ население вече 1,200,000. По своята природа, типъ и физиономия, той наподобява севернонѣмските градове. Запазенитѣ въ него многобройни паметници на старата полска култура го правятъ особено много интересенъ и красивъ.

Трѣбва да се подчертае, че по време на екскурзиитѣ отъ страна на мѣстнитѣ власти и население се указа най-радушенъ приемъ на конгресиститѣ.

## V

Както на други конгреси, така и на този бѣха устроени нѣколко изложби. Освенъ споменатата по-горе международна картографска изложба бѣха устроени още следнитѣ изложби: 1) Картографска изложба на националната библиотека въ Варшава, 2) Полскиятъ пейзажъ и народъ въ картини отъ 19 вѣкъ, и 3) Полска етнографска изложба. Трѣбва да се забележи, че японскитѣ делегати, използвайки конгреса, бѣха устроили японска изложба, гдето бѣха представили японската природа и култура.

За по-добро опознаване на Полша и нейната география, на конгресиститѣ бѣха раздадени безплатно много карти, водачи и специални научни студии. Съ същата цель бѣха раздадени на много конгресисти разни книги отъ делегатитѣ на Италия, Русия и др. страни.

Не може да стане неотбелязано голѣмото внимание къмъ конгресиститѣ отъ страна на най-важнитѣ фактори въ управлението на Полша и специално на гр. Варшава, което се изрази въ нѣколко приеми. Такива се дадоха: 1) отъ председателя на републиката г. Мошчицки въ неговия дворецъ, който е въ разкошния бившъ кралски замъкъ построенъ надъ р. Висла; 2) отъ министъръ председателя г. Козловски въ неговитѣ дворци; 3) отъ кмета на Варшава г. Ст. Стажински. Най-после, при приключване на конгреса, на всички делегати се даде банкетъ отъ организационния комитетъ на конгреса, въ присѣтствието на министра на въшнитѣ работи и г. Бекъ и министра на просвѣщенiето г. Менджейевичъ.

Специално ние двамата български делегати бѣхме удостоени и съ особено внимание отъ председателя на Българо-полското дружество въ Варшава г. Дембски, който съ председателя на сѣщото дружество г. Павликевичъ и секретаря г. Жиленевски, въ присѣдствието на управляющия българската легация въ Варшава, г. Алтъновъ, ни дадохъ вечеря въ голѣмия хотелъ „Европейски“.

## VI

Не ще съмнение, че ползата отъ участието ни въ толкова плодovitия Варшавски международенъ конгресъ по география, което участие, спомена се вече, бѣ за пръвъ пѣтъ следъ войната, е много голѣма, както лично за насъ, така и изобщо за българската география. Запознахме се съ най-новото въ географската наука, възстановихме стари връзки, създадохме нови такива, опознахме добре една братска славянска страна и пр.

Но независимо отъ тази, така да кажемъ, обща полза, този конгресъ за България е и отъ специално значение, което се състои въ следното. Въ Варшава бѣха представени всички славянски страни, чиито делегати, назависимо отъ общата работа, имаха възможность да се събиратъ отдѣлно и да възстановятъ старитѣ връзки помежду си, създадени при славянскитѣ географски и етнографски конгреси. Инициативата за това излѣзе преди всичко отъ полскитѣ географи, които имаха грижата да ни събиратъ. Известно е, че следъ войната, отъ 1924 г. започнаха да се устрояватъ презъ 3 години специални славянски географски и етнографски конгреси съ цель, разбира се, да напредне славянската география и етнография, да се опознаятъ взаимно славянскитѣ страни отъ тѣхнитѣ географи и етнографи и се засилятъ помежду имъ културнитѣ връзки. Първиятъ конгресъ стана въ 1924 г. въ Прага, вториятъ — въ 1927 г. въ Варшава, третиятъ — въ 1930 г. въ Бѣлградъ, на който поради тогавашнитѣ ни отношения съ Югославия не участвуваха български делегати, затова не можа да се вземе решение за четвъртия конгресъ да стане въ България и изобщо тѣзи конгреси се преустановиха, но не прекратиха веднажъ за винаги. И сега въ Варшава, при новото свиждане между славянскитѣ географи, особено по инициативата, както се каза, на полскитѣ географи на чело съ професоритѣ Ромеръ и Павловски, се взема решение да се продължатъ славянскитѣ географски и етнографски конгреси при специалното предложение чрезъ мене къмъ българскитѣ географи и етнографи, щото следниятъ, четвърти, конгресъ да стане въ България презъ 1936 г. Нека добавя, че това стана и при изявление на горещото имъ желание да се запознаятъ съ България. Трѣбва да забележа,

че именно поради това тѣхно намѣрение, се искаше да има делегатъ отъ Бѣлгария на международния конгресъ въ Варшава. Азъ не можехъ друго да направя, освенъ отъ страна на бѣлгарскитѣ географи да дамъ съгласието си, като благодарихъ за вниманието къмъ Бѣлгария. А за нашитѣ етнографи и за държавата, респективно правителството, поехъ задължението да имъ съобща предложението, да взема съгласитето имъ и го съобща на представителитѣ на географитѣ въ всички славянски страни, следъ което ще се почне организирането на конгреса. Смѣтамъ, че нашитѣ етнографи и правителството нѣма да откажатъ на направеното ни предложение и че проектираниятъ конгресъ у насъ ще се състои въ 1936 г., отъ който страната ни ще има само полза. Това е именно втората по-сжществена придобивка отъ участието ни въ международния географски конгресъ въ Варшава.

## LE CONGRÈS INTERNATIONAL DE GÉOGRAPHIE A VARSOVIE, 1934

C'est le quatorzième congrès international de géographie, le quatrième après la grande guerre, auquel la Bulgarie prend part pour la première fois. Ce congrès eut lieu depuis le 23 jusqu'au 31 août; mais si l'on prend en considération les excursions, qui furent organisées avant et après lui, ce congrès dura près d'un mois, — depuis le 14 août jusqu'au 10 septembre.

Pareillement à celui de Paris, le congrès de Varsovie fut un des plus considérables après la guerre, soit à cause des participants, soit à cause de son activité. Les membres du congrès de Varsovie étaient au nombre de 897, provenant de 40 pays; des rapports annoncés, au nombre de plus de 300, ont été lus 214. La délégation la plus nombreuse a été celle de la Pologne, qui comptait 250 membres, ensuite la délégation française — 101, la délégation anglaise — 58, la délégation allemande — 50, etc. La délégation bulgare comptait deux membres.

L'admirable organisation du congrès s'est effectuée, d'après le programme de la direction de l'Union Géographique Internationale, du Comité Polonais d'organisation dont le président a été le professeur *Romer* et le secrétaire général le professeur *Pawlowski*.

Le 23 août, à la Polytechnique de Varsovie, eut lieu, au milieu d'une solennité conforme à la circonstance, l'ouverture du congrès, par le président de l'Union Géographique Internationale, le professeur *Bowman* de New-York. Il parla du succès et de l'importance de la géographie. Après cela les membres du

Congrès se mirent au travail distribué en 6 sections: I section de *Cartographie*, avec présidents *I. G. Steese*, *H. Winrterbotham*, II — *Géographie physique*, avec présidents *H. Baulig*, *J. M. Schokalsky*; III — *Géographie humaine*, avec président *N. L. Fawcett*, IV — *Géographie préhistorique et historique, Histoire de la géographie*, avec président *R. Almagià*; V — *Paysage géographique*, avec président *L. Mecking*, et VI — *Didactique et Méthodologie de l'enseignement géographique*, avec président *E. Michotte*.

Les délégués bulgares ont lu des communications dans la Section de géographie humaine, notamment: le professeur *Ivan Batakliiev* sur „Die geographischen Grundlagen der Industrie Bulgariens“ et *Dimitri Jaranoff* sur „Le mode d'évolution de l'habitat rural en Europe Méridionale“.

Outre les communications prévues dans les séances des différentes sections, on a fait des séances sur des questions spéciales; ainsi, par exemple, dans une pareille séance *Schokalsky* a lu la communication de l'explorateur polaire russe *Schmidt*: „Nouvelles recherches dans les regions arctiques“. Dans une séance spéciale consacrée à la Pologne quelques professeurs polonais ont fait des conférences sur la géographie de la Pologne.

La Société de Géographie de Lwów tint dans les locaux du Congrès une séance publique en vue de célébrer les quarante ans d'activité scientifique du professeur *Romer*.

A l'occasion du congrès, on organisa quelques expositions, dont la plus importante était l'*Exposition de cartographie*, à laquelle prirent part 40 instituts de 25 pays.

Dans la séance de clôture, qui a eu lieu le 31 août, on a souligné le succès du Congrès et sur l'invitation du gouvernement des Pays-Bas, on a décidé d'organiser le Congrès prochain en 1938, à Amsterdam.

Conformément au programme de l'Union Géographique Internationale des congrès géographiques, les excursions sont un élément essentiel de leur activité. Au congrès de Varsovie les excursions ont joué un rôle très important, et la Pologne étant un pays qui s'y prête à merveille à de telles organisations, on en a fait 7—3 avant le congrès et 4 après. Elles ont été habilement conduites par les géographes polonais et ont été riches en résultats.

On ne saurait passer sous silence l'extrême amabilité, envers les membres du congrès, des personnages les plus importants du gouvernement de la Pologne, notamment le Président de la République *M. Mościcki*, le Président du Conseil des Ministres *M. Koslowski*, le Maire de Varsovie *M. Starzyński*, qui donnèrent dans leurs palais des réceptions en l'honneur des congressistes.